

Elena LAZĂR

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului: aprilie-iunie 2012

I. Dreptul la viață

Cameră, Hotărârea din 10 aprilie 2012

Panaiteescu c. România

Art. 2 din Convenție

1. Situația de fapt

Reclamantul, Ștefan Panaiteescu, este cetățean român, fiind născut în 1994, având reședința în localitatea Aleșd, județul Bihor. Fiul său, Alexandru Panaiteescu, a primit încuviințarea de a continua procedura în numele reclamantului, acesta din urmă decedând în decembrie 2006.

În iunie 2002, instanțele naționale au decis că domnul Ștefan Panaiteescu avea dreptul la prestații prevăzute de legislația privind indemnizațiile acordate persoanelor care au fost persecutate pe criterii etnice în perioada 1940-1945, legislația prevăzând și dreptul de a beneficia gratuit și cu prioritate la servicii medicale și la medicamente.

În aprilie 2005, reclamantul a fost diagnosticat cu cancer, suferind o intervenție chirurgicală pentru înlăturarea unei tumori la nivelul rinichilor, institutul oncologic din Cluj-Napoca recomandând continuarea îngrijirii cu două medicamente pe care a început să le ia în iulie 2005 din propriile fonduri, casa de asigurări de sănătate refuzându-i asigurarea gratuită a medicației, iar din cauza imposibilității de continuare a tratamentului, a luat parte la teste clinice desfășurate în Hamburg.

În noiembrie 2005, domnul Panaiteescu a chemat în judecată autoritățile naționale din domeniul medical pentru a obține tratamentul gratuit și pentru restituirea sumelor plătite pentru medicamente. Cererea de chemare în judecată a fost admisă de Tribunal în 2005, sentința pronunțată devenind irevocabilă în aprilie 2006.

2. Motivarea și soluția Curții

Domnul Alexandru Panaiteescu a invocat mai ales refuzul cinic și abuziv al autorităților de a pune în executare hotărârile judecătorești care i-au recunoscut tatălui său dreptul la un tratament medical adecvat și gratuit, ceea ce a condus la punerea în pericol a vieții acestuia și la producerea unor suferințe intense de ordin moral.

Cu titlu preliminar, Curtea reține din prima frază a art. 2, că statelor le revine obligația pozitivă de a proteja dreptul la viață prin luarea măsurilor necesare pentru salvagardarea vieții resortisanților Părților Contractante.

Astfel, dacă s-a apreciat că obligația de a acorda îngrijiri medicale nu poate fi exclusă de pe tărâmul obligațiilor pozitive grefate pe tărâmul art. 2, totuși nu se poate afirma că există o nerespectare a acestora atunci când are loc fie o eroare de apreciere din partea personalului

medical sau o eroare de coordonare instituțională, dacă acestea se petrec în contextul tratamentului acordat unui pacient determinat, având un caracter particular și izolat. Astfel, abordarea în contextul interpretării art. 2 are drept consecință obligația de a asigura îngrijiri medicale practice și efective, astfel încât obiectivele și scopurile art. 2 să fie atinse. S-a statuat că în concret trebuie stabilit dacă statul a făcut tot ceea ce era necesar astfel încât să prevină ca viața reclamantului să fie pusă în pericol, fiind necesară o îngrijire medicală corespunzătoare de care acesta să beneficieze din timp. S-a procedat la analiza modului în care au fost depuse toate diligențele în acordarea îngrijirilor medicale și a luării măsurilor necesare pentru a se preveni punerea în pericol a vieții, ținând seama de natura obligației, acesta fiind de mijloace, și nu de rezultat.

Curtea reține în primul rând că Legea nr. 189/2000 dă dreptul reclamantului de a beneficia de tratament medical gratuit și cu prioritate, dispozițiile normative fiind confirmate și pe cale jurisdicțională, în urma acțiunilor în instanță depuse de către reclamant. Astfel, instanțele naționale au decis că autoritățile aveau obligația să îi furnizeze tratamentul prescris și să îi restituie sumele plătite pentru obținerea acestora. Accesul la tratament i-a fost refuzat în mai multe rânduri, reclamantul fiind nevoit să depună eforturi numeroase și constante pentru a-și valorifica dreptul, pentru o perioadă chiar suportând din propriile fonduri costurile medicamentelor.

Curtea reține că executarea silită parțială și cu întârziere a hotărârilor judecătorești a coincis cu perioada în care starea de sănătate s-a agravat și cu momentul în care tratamentul nu mai putea fi efectuat din fonduri proprii, deteriorarea culminând cu decesul reclamantului în 3 decembrie 2006. În lumina celor anterioare, se apreciază că cererea acestuia de a primi medicația prescrisă de medicii specialiști, fără a plăti, nu poate fi catalogată ca nejustificată.

S-a stabilit că în condițiile în care instanțele naționale au concluzionat că statul nu are justificare pentru a respinge cererea reclamantului, executarea acestora a fost împiedicată în mod repetat, în principal din motive birocratice, nefiind acordat la timp tratamentul necesar. De asemenea, principiul conform căruia statul nu poate invoca lipsa resurselor pentru a nu pune în executare o hotărâre judecătorească, își găsește aplicare *a fortiori* pe tărâmul art. 2, în ceea ce privește asigurarea unei protecții practice și efective a dreptului la viață.

În plus, a fost indicat în concluziile medicilor dar și în motivările hotărârilor instanțelor, faptul că atât timp cât reclamantul a luat medicația prescrisă, s-a înregistrat o remisiune a bolii, autoritățile fiind astfel puse în gardă privind necesitatea unui tratament corespunzător, în lipsa căruia viața reclamantului s-ar fi aflat în fața unui risc imediat. Prin urmare, statul a eșuat în a preveni punerea în pericol a vieții prin neacordarea îngrijirilor medicale impuse de instanțele judecătorești, fiind încălcată latura procedurală a art. 2.

II. Dreptul la un proces echitabil. Prezumția de nevinovăție

Cameră, Hotărârea din 12 aprilie 2012

Lagardère c. Franța

Art. 6 parag. 1 și 2 din Convenție

1. Situația de fapt

Reclamantul, Arnaud Lagardère, este cetățean francez, născut în 1961, având reședința în Paris, iar tatăl acestuia, Jean-Luc Lagardère, a fost președinte-director general al societăților Matra și Hachette.

La data de 29 decembrie 1992, societatea Lambda, reprezentând unii acționari ai societăților Matra și Hachette, a depus plângere penală împotriva tatălui reclamantului și s-a constituit parte civilă pentru abuz de bunuri sociale. Tribunalul Corecțional Paris și Curtea de Apel Versailles au constatat intervenția prescripției răspunderii penale, hotărâri infirmate în recurs, prin hotărârea din 8 octombrie 2003 a Curții de Casație, cauza fiind trimisă spre rejudecare însă numai în ceea ce privește latura civilă, întrucât acțiunea penală s-a stins, decesul inculpatului intervenind la 14 martie 2003.

În rejudecare, a fost respinsă excepția necompetenței funcționale a instanței penale de a soluționa latura civilă, iar pe fond s-a reținut în persoana tatălui reclamantului întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii de abuz de bunuri sociale, reclamantul, în calitate de având cauză, fiind obligat la plata daunelor materiale în cuantum de 14.345.452,52 euro. Curtea de Casație a respins recursul prin decizia dată în 25 octombrie 2006.

2. Motivarea și soluția Curții

Pe tărâmul parag. 1 al art. 6, reclamantul invocă faptul că a fost obligat la plata daunelor morale decurgând din culpabilizarea penală a tatălui său care a avut loc ulterior decesului. Pe tărâmul parag. 2, se acuză violarea prezumției de nevinovăție.

Curtea reamintește că dreptul la un proces echitabil înglobează obligația de a respecta egalitatea armelor, ceea ce antrenează existența unui just echilibru între părți, fiecareia trebuind să îi fie asigurată posibilitatea rezonabilă de a își prezenta poziția procesuală în condiții care să nu fie net dezavantajoase raportat la partea adversă. În speță, discuția decisivă purtată între părți în ceea ce privește competența, s-a purtat în jurul chestiunii existenței unei hotărâri pe fondul cauzei penale în cursul vieții inculpatului, condiție indispensabilă pentru a reține prorogarea de competență a instanței penale asupra laturii civile.

Curtea de apel Versailles a constatat că hotărârea prin care s-a constatat încetarea procesului penal ca urmare a intervenției prescripției răspunderii penale, permitea continuarea soluționării cauzei pe latura civilă, deducând că exista competența pentru a analiza îndeplinirea elementelor constitutive ale infracțiunii de abuz de bunuri sociale, în ciuda faptului că nu exista o decizie anterioară decesului de stabilire a vinovăției. Curtea de apel reține existența vinovăției fondate pe reaua-credință a tatălui reclamantului, constatarea fiind inclusă și în dispozitivul deciziei, reluată și de Curtea de Casație în motivarea recursului.

În aprecierea Curții, a avut loc o declarație a vinovăției reclamantului post mortem, în jurisprudența Curții, denegarea de dreptate intervenind atunci când o persoană este condamnată în lipsă și nu i se permite ca o instanță să decidă din nou asupra vinovăției după ascultarea inculpatului în ceea ce privește temeinicia acuzațiilor, pe fondul acestora. Din

această perspectivă, nu există nicio îndoială că principiile de mai sus își găsesc *a fortiori* aplicarea atunci când constatarea vinovăției intervine nu în lipsa, ci ulterior decedului persoanei acuzate.

Or, introducerea în cauză a reclamantului este consecința directă a constatării vinovăției tatălui acestuia, fără însă a se mai putea discuta despre temeinicia obligării la plata daunelor morale sau despre întinderea obligației de despăgubire. Reclamantul a fost obligat la plata unei sume identice cu aceea constatată de experți și de Curtea de apel în evaluarea prejudiciului produs de săvârșirea infracțiunii reținute în sarcina tatălui acestuia, post mortem. În calitate de având cauză, reclamantul nu era în măsură să poată organiza o apărare conformă principiilor de echitabilitate a procesului, neavând posibilitatea de a contesta temeinicia introducerii sale în cauză și constatarea post mortem a vinovăției tatălui acestuia, fiind plasat într-o situație net defavorabilă față de partea adversă. Prin urmare a avut loc încălcarea art. 6 parag. 1 din Convenție.

Curtea apreciază în ceea ce privește prezumția de nevinovăție, că reclamantul are dreptul de a invoca încălcarea acestei garanții a procesului penal, în numele tatălui său. Acest principiu enunțat în parag. 2 al art. 6 figurează printre elementele procesului penal echitabil, cerând instanțelor naționale și autorităților publice sau reprezentanților acestora să nu efectueze nicio declarație privind vinovăția unei persoane înainte ca aceasta să fie legal stabilită de instanța investită cu soluționarea cauzei.

Inculpatul a decedat înainte de constatarea vinovăției sale printr-o decizie a instanței și pornind de la această situație premisă, urmează a se considera că la data decedului acesta era prezumat nevinovat. Curtea reține existența unei legături între procedura penală și procedura de indemnizare a daunelor de care s-au prevalat părțile civile, ceea ce determină aplicarea art. 6 parag. 2 și asupra judecării laturii civile.

Analizând considerentele deciziei din 30 iunie 2005 se apreciază că nu există nicio îndoială asupra faptului că tatăl reclamantului a fost declarat de către Curtea de Apel Versailles vinovat de faptele care i se reproșau, în ciuda faptului că procesul penal a încetat prin decesul inculpatului, prin urmare vinovăția nefiind stabilită niciodată de o instanță, în cursul vieții acestuia. Prin urmare, obligarea reclamantului la plata despăgubirilor pentru faptele comise de tatăl acestuia, în condițiile în care vinovăția a fost constatată post mortem, reprezintă o încălcare a principiului prezumției de nevinovăție.

III. Dreptul la respectarea vieții private și familiale

Cameră, Hotărârea din 24 aprilie 2012

Yordanova ș.a. c. Bulgaria

Art. 8 din Convenție

1. Situația de fapt

Reclamanții sunt 23 de cetățeni bulgari, locuind în cartierul Batalova Vodenitsa, aflat la periferia orașului Sofia, în această zonă a localității fiind stabiliți aproximativ 250 de romi.

Aceștia au sosit în zonă în anii 1960-1970, iar cel mai recent în anii 1990, locuind în construcții ridicate fără autorizație, fără apă curentă și canalizare, sursele de apă utilizate provenind din două fântâni publice. Terenul pe care s-au instalat a fost în proprietatea statului, fiind trecut în proprietatea orașului în 1996, locuitorii invocând probleme sociale care i-au împiedicat să aducă regimul juridic al construcțiilor în acord cu reglementarea legală privind

edificarea. De asemenea, nimeni nu contestă nerespectarea de către clădiri a normelor minime în domeniul construcțiilor și al siguranței.

În 1990, a început o dezbatere privind cartierele locuite de romi, însă până în 2005 nicio autoritate, nici centrală, nici locală, nu a demarat vreo procedură de evacuare, aceasta începând în 17 septembrie 2005, nefiind însă dusă la capăt niciodată fie din cauza presiunilor politice, fie ca urmare a implementării unei măsuri provizorii de către Curte, privind amânarea până la momentul în care erau oferite soluții privind cazarea copiilor și a persoanelor vulnerabile.

2. Motivarea și soluția Curții

Reclamanții indică faptul că dacă s-ar pune în executare dispoziția de evacuare, ar avea loc încălcarea art. 3, 8, 13 și 14 din Convenție și art. 1 al Protocolului adițional 1 al Convenției. Curtea a reținut spre examinare încălcarea dreptului la respectarea vieții private și familiei, apreciind că nu mai este necesar examenul pe tărâmul restului drepturilor invocate de reclamanți.

Curtea observă că reclamanții au trăit alături de familie în acele construcții improvizate timp de decenii, devenind locuința statornică a acestora, independent de măsura în care ocuparea acestora era sau nu legală, stabilirea în acea zonă determinând o legătură strânsă cu acest loc, pe un interval considerabil sub aspect temporal, ceea ce conduce la aplicabilitatea art. 8 sub aspectul protecției domiciliului. Rezultă deci că expulzarea reclamanților din mediul în care au trăit pentru o perioadă îndelungată de timp, reprezintă o ingerință în respectarea vieții private a acestora.

Sub aspectul interesului legitim urmărit, acesta constă în dezvoltarea urbană și recuperarea unor terenuri ocupate ilegal, nefiind nicio îndoială că autoritățile au dreptul în principiu de a expulza reclamanții care stăpânesc în fapt un teren aparținând municipalității. Însă, din cauza faptului că pe parcursul unor decenii autoritățile au tolerat stabilirea romilor în zonă a condus la crearea unui atașament al acestora de locul respectiv și la construirea unei vieți în comunitate. În plus, Convenția nu impune nicio obligație pentru autoritățile locale de a asigura locuințe pentru persoanele expulzate, aceasta putând fi dedusă în mod excepțional, pe tărâmul Articolului 8, numai în cazul persoanelor vulnerabile.

De asemenea, legislația în vigoare la acea dată nu obliga autoritățile de a verifica dacă măsura îndeplinește cerința proporționalității cu scopul urmărit și nici obligația de a pune în balanță interesul general raportat la interesul reclamanților, astfel de dispoziții normative naționale ridicând probleme din perspectiva proporționalității analizate pe tărâmul art. 8. Deși nu se contestă că locuințele ridicau probleme serioase de siguranță și de sănătate publică, în tot acest timp, Guvernul nu a efectuat analize pentru a stabili dacă pot fi identificate și alte răspunsuri la aceste probleme fie prin legalizarea construcțiilor, dacă era posibil, prin instalarea canalizării și a utilităților, fie prin oferirea asistenței pentru reclamanți pentru a putea găsi o altă locuință, în cazul în care expulzarea era singura soluție viabilă.

Curtea reproșează autorităților că înainte de a adopta dispoziția de evacuare, nu a fost luat în calcul riscul ca reclamanții să se găsească fără adăpost, mai mult, declarându-se că acest efect nu avea relevanță în economia luării măsurii de expulzare. Astfel, pentru a îndeplini exigențele art. 8, apartenența reclamanților la o categorie defavorizată și nevoile particulare ale acestora decurgând din această împrejurare, ar fi trebuit luate în calculul examenului de proporționalitate pe care autoritățile locale erau obligate să îl efectueze.

În ceea ce privește justificările deduse din plângerile efectuate de către vecini privind riscul pentru sănătatea publică și pretinse infracțiuni comise de către locuitorii din zona vizată de măsura evacuării, Curtea a constatat că puteau fi oferite răspunsuri în măsura în care Guvernul își respecta obligația de a efectua un examen de proporționalitate, în urma acestuia putând rezulta soluții care să concilieze pozițiile divergente, iar în ceea ce privește pretinsele infracțiuni, nu a fost niciodată condusă o anchetă în ceea ce privește acuzațiile.

Curtea conchide că dispoziția de expulzare a fost luată în 2005 în baza unei legi și a fost controlată în baza unei proceduri care nu cerea nimănui să efectueze un control de proporționalitate al mijloacelor utilizate prin raportare la scopul urmărit. Astfel încât, dacă actul administrativ ar fi fost pus în executare, acesta ar fi antrenat violarea art. 8, privind protecția domiciliului reclamanților.

IV. Protecția proprietății

Marea Cameră, Hotărârea din 26 iunie 2012

Hermann c. Germania

Art. 1 din Protocolul 1 adițional la Convenție

1. Situația de fapt

Reclamantul, Günter Hermann, este cetățean german născut în 1955, având reședința în Stutensee, Germania. În calitate de proprietar în landul Rhénania-Palatinat, a două fonduri totalizând o suprafață de 150 hectare, este supus legii federale privind vânătoarea, fiind membru în asociația de vânătoare din Langsur, solicitând radierea din cadrul acesteia întrucât se opune vânătorii din motive de ordin etic.

Asociația a respins această cerere, fiind confirmată pe plan jurisdicțional de tribunalul și de curtea administrativă de apel și apoi de către Curtea administrativă federală. Recursul constituțional introdus a fost de asemenea respins în decembrie 2006 de către Curtea Constituțională Federală, motivând că legislația urmărea protejarea fondului de vânătoare adaptat la mediul de viață rurală și a varietății și a sănătății faunei, apartenența la o asociație de vânătoare fiind măsuri adecvate și necesare pentru atingerea acestui scop. De asemenea se mai adaugă că legea nu este aplicată discriminatoriu, proprietarii de terenuri mai mari de 75 de hectare fiind nevoiți să practice vânătoarea sau să o tolereze.

2. Motivarea și soluția Curții

Reclamantul acuză faptul că obligația de a tolera vânătoare pe terenul al cărui proprietar este, reprezintă o încălcare a dreptului la respectarea bunurilor. În mod suplimentar, a mai invocat încălcarea art. 11, separat sau combinat cu art. 14, parte de cerere declarată inadmisibilă de către Cameră și încălcarea art. 1 al Protocolului 1 combinat cu art. 14, Curtea apreciind că examinarea acestora nu mai este necesară. Marea Cameră s-a declarat incompetentă să examineze plângerea grefată pe art. 8, întrucât acesta nu a fost invocat în fața Camerei.

Curtea afirmă că nu este nicio controversă între părțile cauzei asupra faptului că obligația de tolerare a vânătorii este o ingerință în exercițiul dreptului reclamantului la respectarea bunurilor sale. De asemenea legea germană poate primi atribuirea de normă privind folosința bunurilor care corespunde interesului general în sensul art. 1 al Protocolului 1.

În această materie, au relevanță alte două cauze în care Curtea a examinat obligația unui proprietar de a tolera vânătoarea pe terenurile acestuia, în ceea ce privește compatibilitatea cu Convenția. În cauza *Chassagnou și alții c. Franța*, Marea Cameră a statuat că micii proprietari de terenuri care trebuiau să accepte desfășurarea acestei activități împotriva convingerilor acestora, au suferit o sarcină disproporționată care nu era justificată prin raportare la condițiile art. 1 al Protocolului 1. Concluziile care au stat la baza acestei hotărâri au condus la o soluție identică pronunțată de către Camera, în cauza *Schneider c. Luxemburg*, după adoptarea acestor două hotărâri statele adaptându-și legislația și jurisprudența pentru ca proprietarii să se poată opune vânătorii pe terenurile acestora.

În continuare, se analizează dacă legea germană diferă semnificativ de legile din Franța și din Luxemburg și dacă situația de fapt este comparabilă cu aceea din cauzele indicate în paragraful precedent. Legea germană are ca obiectiv principal gestionarea patrimoniului cinegetic, urmând a fi conservată populația care alcătuiește fondul de vânătoare în specii variate și menținându-se o stare de sănătate bună a acestora, fiind similară legilor franceze și luxemburghize.

Sub aspectul câmpului de aplicare legea germană se deosebește de legea franceză, aceasta din urmă aplicându-se pentru anumite departamente, în timp ce legea germană se aplică pentru întreg teritoriul, astfel cum era reglementat și în vechea legislație luxemburghiză care însă se aplica pentru terenurile având orice suprafață, spre deosebire de legislația din această cauză, care era incidentă pentru suprafețe mai mari de 75 de hectare. În Germania, landurile puteau efectua modificări față de legislația la nivel federal, facultate acordată prin reforma din 2006, de care însă nu s-a făcut uz până în prezent. De asemenea, cele trei legislații mai conțineau derogări de la aplicare, pentru rezervele de vânătoare, în legea germană și în fosta legislație franceză, aceste arii fiind excluse din cadrul districtelor de vânătoare și pentru bunurile aparținând Statului sau Coroanei, în cazul legislațiilor franceze și luxemburghize. Curtea nu apreciază însă că aceste diferențe punctuale sunt determinante.

În timp ce legea franceză nu prevedea despăgubiri pentru lipsa de folosință a terenului pe perioada în care se desfășura vânătoarea, legea germană și anterioara lege luxemburghiză prevedeau redistribuirea proporțională a beneficiilor pentru închiriere. Curtea însă consideră că noțiunea respectului pentru o obiecție de ordin etic nu poate fi pusă în acord cu impunerea unei indemnizații care să aibă drept sursă tocmai activitatea împotriva căreia proprietarul obiectează. Curtea este reticentă la argumentația dedusă din schimbarea convingerilor personale sedimentate, ca urmare a oferirii unei indemnizații pentru lipsa de folosință a terenului, întrucât aceasta din urmă răspunde unei finalități patrimoniale, care nu atinge motivația de ordin personal a proprietarului de a respinge vânătoarea ca urmare a convingerilor etice.

În plus, legislația germană nu conține nicio modalitate prin care să se permită luarea în calcul a convingerilor personale ale proprietarilor care se opun vânătorii. Astfel, se conchide că situația din Germania nu este sensibil diferită de cea din Franța și din Luxemburg, neexistând rațiuni de îndepărtare de la soluțiile anterior exprimate în privința dispozițiilor care nu permit luarea în calcul în contextul controlului de proporționalitate efectuat la nivel național, de convingerile profunde ale proprietarilor puși în fața faptului de a accepta desfășurarea vânătorii pe terenurile care le aparțin. Prin urmare, a avut loc violarea art. 1 al Protocolului 1.